

13.12.2016

Deanučázádat - Tanavassdraget

Høringsuttalelse

Den norsk-finske kommisjonen om fiske mv for Tanavassdraget¹ har lagt fram nye fiskeforskrifter til Tanavassdragets grensetrekning. Reglene skal gjøres gjeldende fra fiskesesongen 2017.

Høringsfristen er satt til 14. 12. 2016.

Tanavassdragets fiskerettshavere
Deanučázádaga bivdovuogiatvuodalaččat

Sammendrag og konklusjon

Den norsk-finske kommisjonen om fiske mv for Tanavassdraget¹ har lagt fram nye fiskeforskrifter til Tanavassdragets grensetrekning. Reglene skal gjøres gjeldende fra fiskesesongen 2017.

Høringsfristen er satt til 14. 12. 2016.

Samiske rettighetshavere på begge sider av elva går imot de nye fiskereglene i den nåværende form. Det gjør også kommunene og fylkeskommunen i regionen. Dette må kommisjonen ta tilbørlig hensyn til, og at gjeldende overenskomst må derfor videreføres i noen år til. Dokumentasjon over laksebestandene i vassdraget fra biologene bygger på svak forskning. Sentrale myndigheter bevilger først fra 2017 bedre målemetoder og utstyr som kan gi mer pålitelige estimater over bestandsutviklingen. Lokal tradisjonskunnskap er heller ikke hensyntatt i regelutviklingen, på tross av at det er lovpålagt i § 8 i Naturmangfoldloven.

Dersom reglene står seg slik foreslått, vil disse bety nye kraftige reduksjoner i lokal tradisjonell fiskeutøvelse. Fiske med drivgarn og stengsel har norske og finske myndigheter snart fjernet helt fra vassdraget. Sportsfiske er blitt behandlet mer fordelaktig i nye regler.

Lokalbefolkningen stiller også spørsmål om staten ved med sine regler og sitt økte salg av fiskekort på annen grunn har grepet inn i lokalbefolkningens fiskerett, ved å selge billige fiskekort til den del av fiskerne som ikke har fiskerett. Finske hytteeiere i Tanadalen som er sørfra, blir med de nye reglene tildelt lokal fiskerettigheter som de ikke har lovmessig krav på. Kommisjonens regelarbeid omgår med sine regler flere av landenes internrettslige lover og folkerettslige konvensjoner, særlig Finnmarksloven, Tanaloven av 1888, samt Naturmangfoldloven (2008). Derneft bryter kommisjonen internasjonale urfolkskonvensjoner som ILO-konvensjon nr 169, særlig artikkel 14.

Samlet sett er statens disposisjoner over tid blitt så urimelige i Tana at det hemmer utviklingen av den samiske materielle kulturen i vårt område. Den norsk/finske kommisjonens forslag om å opprette en rein forskergruppe uten lokal samisk nærvær og representasjon til overvåkning av regelverket med vide fullmakter til å tolke og å endre fiskeutøvelsen underveis, strider mot tiltak som samene har oppnådd i samisk selvråderett de siste tjue årene.

Gjennom lovgivning og forvaltning er statsgrunnbetegnelsen praktisert i Finnmark, og samene har i stor grad måttet innrette seg i samsvar med denne

oppfatning. Samtidig har samene ikke adoptert statsgrunnforvaltningen til fortrensel for sin egen oppfatning, men har levet med begge oppfatninger parallelt. I Finnmarksvidda, særlig i Indre Finnmark der Tanavassdraget er beliggende, er bruksmønstrene preget av både reindrift og de fastboende samers bruk. Høyesterettsdommen i Svarskogsaken fastslår dette som fullstendig tilstrekkelig til erverv av eiendomsrett. Dette er en del av opphavet til at staten måtte gå med på å opprette eget lokal forvaltningsorgan for Tanavassdraget. Dette forvaltningsorganet er også satt til side i regelutviklingen fra norsk/finsk kommisjon. Denne handlemåten må derfor være lovstridig.

Langs Tanavassdraget har mange og interessante fisketradisjoner og sedvaner utviklet seg over lang tid¹. Fra munningen fram til riksgrensen mot Finland foregår store deler av fisket med garnredskap. Om våren starter drivgarnsfisket, på sommeren overtar stengsel sammen med stågarnredskapet. Fra finskegrensen på norsk side fram til kommunegrensen Karasjok er garn og roing sentral. Denne delen av vassdraget er riksgrense. Til denne strekningen kommer det i høysesongen mange utenbygdsboende fiskere. Tilsammen selges det hit årlig 30 000 døgnkort til turister (2010). Det har medført at lokalbefolkningen kjenner seg utestengt fra sitt tradisjonelle fiskeområde.

Blant samene har kollektivt bruk stått sentralt i sedvanen. Bosatte i små bygdesamfunn har i tidenes løp etablert egne vaner og kulturer og retningslinjer som fiskerne fulgte. Dette førte med seg at elvesamene hadde oppfatning at de ervervet seg en indre gruppefrihet til å drive sitt fiske etter egne kulturelle verdier og tradisjoner². Mange bygdefolk har ment at myndighetsovervåkning med sine administrative prosedyrer tar ikke hensyn til lokale tradisjonelle sedvaner. Det har særlig dreid seg om manglende mulighet for lokal innflytelse i ulike prosesser i forvaltning av lokale ressurser. Den formelle vitenskapen har stått for sannheten, mens samenes tradisjoner er ansett som ikke passende kunnskapsbase på tross av lang erfaringsbygging gjennomført under jakt og fiske og annen bruk med nærhet til naturen³. Bruken som skjer mot den sedvanlige måten å utnytte områdene på, anses som feilaktig måte å nyttiggjøre seg av bygderessursene på⁴. Høstingsområdene anses for å være selve grunnlaget for videreutvikling av den samiske materielle kulturen.

---

¹ Buoddu, , Aage Solbakk Utviklingen av garnfiske i Tanavassdraget med vekt på perioden 1984-2015, TF rapport 08.04.2016

² Lokal og tradisjonell økologisk kunnskap i forskning og forvaltning av laks, Stine Rybråten og Erik Gómez-Baggethun, NINA 2016

³ Laksen trenger ro. Avhandling for graden Philosophiae Doctor - desember 2015

⁴ NOU: 1993:34 `Retten til forvaltning av land og vann i Finnmark`

For at en minoritet skal ha mulighet til å reproducere seg, må staten tillempe sitt regime i henhold til denne gruppens eksistensgrunnlag ⁵.

Foreningen gir tilslutning til § 1 og 2 (formål og hensyn til tradisjonelt fiske). Vi mener at dette ikke følges opp i etterfølgende paragrafer da rettighetshavere gis minimal innflytelse på endringer i fiskeregler og reguleringer (bla. §6). Vi ber nasjonalstatene med sine forhandlingsdelegasjoner om å komme sammen før nasjonalforsamlingene behandler lovutkastet. Dette med sikte på å sikre rettighetshaverne sterkere vern og medbestemmelse. Det bør legges større vekt på sikring av den elvesamiske kultur med næringer og samfunnsliv.

Den lokale lakseforskeren, dr. Eero Niemelä, tilknyttet det finske forskningsinstituttet Luke mener en av de store svakhetene i det nye regelverket er at det langt på veg etterkommer kravene fra utenbygdsboende hytteeiere på finsk side som har kjøpt en del av eldre tradisjonelle eiendommer med fiskerett. Hyttebeboerne vil nå oppnå skjermede lokale rettigheter, f. eks å kunne registrere fiskebåter på lik linje med lokale personer. ⁶

Niemelä sier at dette er andre runden i høringsprosessen om disse fiskereglene. Myndighetene opptrer meget forskjellig i de to landene. Finland har lagt fram alle reglene både på finsk og svensk språk der man belyser nøye artiklene som ligger til grunn for kommisjonens forslag.

Jeg har i disse dager fått meg forelagt det norske høringsbrevet fra departementet om fiskereglene, sier Niemelä. Det er begrenset med informasjon om detaljene i lovforslaget i dette skrevet, og bare på 10-12 sider. Norge er mer opptatt av hva som skal skje av undersøkelser eller forskning etter at høringsrunden er gjennomført. Fra begge landene burde det i høringsprosessen vært fremlagt et felles opplegg slik at befolkningen og fiskere på begge sider får på en betryggende måte gjort rede for hvorfor foreslåtte endringer er nødvendige. Det er ikke rettferdig at Finland og Norge informerer sine borgere helt forskjellig. Fra mitt ståsted virker det som at det norske opplegget holder igjen viktig informasjon i saken. Det er urettferdig.

Det er brukt argumenter på finsk og norsk side å stoppe all fiske i Tana to år fremover. Bare tøysprat, mener jeg. Situasjonen er langt ifra så alvorlig i vassdraget. Å gi slik beskjed til fiskerne og lokalbefolkningen at dette gjøres

---

⁵ NOU 2001:34 `Samiske sedvaner og rettsoppfatninger

fordi situasjonen for laksen i flere bielver er dramatisk truet. Det er å overdrive. For min del kan jeg si at i forhold til mange andre elver er laksetilstanden i god stand i Tanavassdraget. NASCO har heller ikke rødlistet Tanavassdraget.

Eksempelvis i bielva Ohcejohka er tilstanden veldig sunn. Det samme gjelder for bielvene Čárši-johka, Geavujohka og Veahčatjohka. Selvfølgelig vil fluktueringen være stor fra år til annet. Det kan også være at årsaken finnes i miljøfaktorene, siden laksens omgivelser i havet har endret seg. Fiskebestanden er i godt hold. Men i dokumentene både fra norske og finske myndigheter skrives det at fiskebestandene er truet. Det stemmer ikke. Vi vet ikke helt hvordan situasjonen er i Goahppilasjohka og Kárášjohka-Karasjok. Vi har forsøkt å ta målinger og også fulgt med i fangstrapportene. Basert på disse data, er situasjonen for laksen svakere enn forventet. Det indikerer likevel ikke at situasjonen er dramatisk.

I år har man også undersøkt bestandene nærmere i Veahčatjohka. Data vi har analysert herfra, indikerer at situasjonen ikke er så aller verst. Tidligere har bestandsnivået vært mer kritisk. Fiske i øvre deler av Veahčat er også tillatt for fiske til befolkningen fra Enare. Disse fiskere gjør et stort innhogg i bestanden med sitt effektive fiske i øvre deler av bielva. Den bør reguleres strengere.

Nå er forventningen i Tanasystemet at man får opp flere hunnfisk i 10-kilosklassen. Det er også her registrert bedring i 2016. Dette vil gi sikrere bestandsutvikling i hele vassdraget, inkludert Kárášjohka, Iešjohka, Anárjohka og Máskejohka. Når en 10-kilos hunnlaks produserer yngler, blir den 2-8 år i fersk vann (dvs. i elva), deretter vil disse bli i sjøen i 3-4 år. Nå er lavere mengder hunnlaks ikke nødvendigvis bare et Tanafenomen alene. Denne størrelsen Atlanterhavslaks går nedover overalt i elvene. Det er viktig at forskere må ha åpnere dialog med lokalbefolkningen som jo kan bidra med sin viten om laksen, f.eks hvordan det var før i tiden. Det er viktig å selge inn kunnskap om laksen fra begge hold, både fra biologene og tradisjonsviterne. Slik får partene større innsikt i forholdet som er viktig viten om laksen, mener Niemelä.

Når det gjelder klimaendringer, så kan det over tid gi negative utslag for laksen.. I Norskehavet oppholder laksen seg mye. Den har gode beiter her. Det gjelder også for den verdifulle hunnlaksen. Dersom oppvarmingen av kloden fortsetter, så kan det bidra til at laksen migrerer tidligere til elvene. Issmeltingen i Tana foregår også tidligere nå. Det kan bety tidligere lakseoppgang, som kan begynne

---

⁶ Intervju med lakseforsker dr. Eero Niemelä, Luke, Utsjok, sommerene 2016.

allerede i mai måned. Dette kan vi også bedre følge med gjennom fremtidige sonarmålinger, som snart må på plass i vassdraget.

Dersom fisketidene blir redusert betraktelig slik det foreslås i de nye fiskereglene, vil dette også gi andre virkninger enn mindre fisketrykk. Den vil også få noen negative effekter. Vi har fått mer åte og andre typer lakseføde i fjorden, Makrellen har økt sterkt pga. endret temperaturforhold. Det er godt om føde for makrellen her nå. Lakseforskere bruker sine datamodeller når de sammenholder med data fra lokale undersøkelser. Etter hvert som endringene slår inn i omgivelsene, så må også modellene i datamaskinene endres. Det gjøres ikke i dag.

Ideelt sett må vi sette riktig antall på mengde laks som kommer tilbake til vassdragene. For å komme dit, må vi få i stand med bedre målinger. En bedre målemetode er sonarer (ekkomåling).

Vi har prøvd sonar i Kárášjohká og Iesjohka for noen år siden. Dette var et test-år. Det virket bra, men vi gjør ekko-målinger også andre steder. Norge har foreslått å anlegge sonarer i Kárášjohka og Iesjohka. Men vi trenger også målinger i nedre deler av hovedelva, ved f. eks. Tana bru. Det forslaget mangler. Vi har testet med sonar ved Tana bru høsten 2008. Det virket bra. Her burde vi anlegge stasjonære sonarer. Det er dyrt med sonar som er igjen er opp til myndighetene å bevilge nok penger til slike innkjøp. Det haster nå.

Niemelä sier at i Utsjokelva er det vanskelig med drivdykking. Den elva er for stor til det. Det man prøver å telle er antallet større laks man får sett underveis i `drivingen`. Det er ingen hensikt å drivdykke om sommeren. Det må foretas om høsten i gytetiden når laksen er roligere.

Elektrisk fiske er det beste vi kan bruke for å telle og undersøke yngel. Metoden kan brukes over alt, også i hovedelva. Da jeg kom hit for mange år siden, startet vi med den metoden for å søke etter yngler. Det er veldig restriktivt å bruke metoden. Du går ut i elva på et bestemt sted og på et bestemt tidspunkt, og bruker også dette stedet neste gang man skyter yngler med elektrisk støt. Slik kan vi sammenligne årlig produksjon i det bestemte partiet av elva. Vannstanden må være omtrent 80 cm. Om det er dypere, så kan du ikke få øye på fisken nede i vannet. Forskere bruker vadere for å komme fram til riktig dybde. Vaderen beskytter deg også mot elektriske støt.

Du starter nederst i vannflaten og går oppover i dybden i vannet for å dekke området med elektriske impulser. Impulsen har en rekkevidde på ca. 1 meter. Om det er gode kontaktforhold for impulsen, kan den nå en rekkevidde på opptil 1,5 m. Når yngelen treffer det elektrifiserte området, snur fisken nedstrøms. Der har vi stående garn hvor yngelen i `rustilstand` går inn i. Yngelen samles i et vannbad med god oksygen for nødvendig måling og telling, med godt om oksygen. Her kan yngelen være bare noen minutter for måling og telling, før den igjen slippes ut. Slippet må foregå et annet stede enn der den elektriske skytingen har foregått. Man utfører normalt tre slike skytinger, og basert på de tre forsøkene foretas så en samlet optelling. Basert på en nøye utviklet matematisk modell, kommer man fram til et totalanslag på hvor mye yngel det er i dette området.

Yngelen lever ganske nær stredene i elvene, og dette gjelder også Tanavassdraget. Om vinteren flytter yngelen til dypere partier i elva. Når vi arbeider med dette, ser vi sjelden annen type fisk, f. eks. gjedde, lake mv. Det har sammenheng med at disse fiskene føler godt det elektriske feltet. Så de holder seg unna.

Yngelen er vanskelig å se i bunnen av kulpene eller i elva. Yngelen har samme farge som bunnforholdene har, samt at yngelen om sommeren skjuler seg under steinene. Årsaken er nok at yngelen ikke ønsker å bli tatt av fugler, av sjørret eller av måser. Derfor er det umulig å drivdykke for f. eks. å få telt yngel. Vi kan ta utgangspunkt i Máskejohka, for å få en viss oversikt over antall laks som står i kulpene. Det er best å gjøre dette i september. Da har laksen begynt å roe seg og kommet seg til kulpene og vandrer ikke lenger langt fra der den vil gyte. Da er den ikke så sky eller redd av seg. Om du fisker med stang etter fredningen i august, så vil du ofte treffe på både hunnlaks og hannlaks i samme kulp.

Det er også foretatt elektrisk fiske i Kárášjohka, Iešjohka og Bávttajohka. Disse undersøkelsene er gjort bare en gang, så det er vanskelig å si noe om mengden og sunnheten til bestandene her. Disse testene er ikke gjort i nyere tid. Jeg tror at NINA ikke har prioritert denne monitoreringen.

Lakseforskeren mener at telling av laksen basert på drivdykking om sommeren ikke er 100% nyttig. Her har laksen mange skjulesteder å gjemme seg bak. Når fiskeren nærmer seg kulpene, så vil fisken raskt reagere og finner seg et bekvemmelig skjulested. Om du i samme område vil drivdykke, så er det vanskelig å registrere noen fisk i det hele tatt. Om du skal lykkes bedre med drivdykking, så er det nødvendig med flere drivdykkere eller medhjelpere som

kan observere det valgte området grundig, f.eks 4-5 medarbeidere som observerer kilometer for kilometer.

Derfor, den beste metoden er sonar for å kunne avgjøre mengden laks i Tanavassdraget. Sonarmålinger har forskerne brukt lenge i Torneelva, og med gode resultater. For eksempel kan man plassere sonarmåling i nærheten av Tana bru, og helst på begge sider av elva. Elva er her stor, derfor må man stenge igjen andre løp for laksen og lede den mot korridoren der sonaren står. Da kan du få telt laksen som går opp, eller fisken som går nedstrøms. Du får også frem lengden på laksen. Du får ikke eksakt kunnskap om laksen er hunn eller hann. Vi har også betydelig informasjon om laksen gjennom skjelldataprøver. Om laksen er 70 cm lang, så vet vi at 80% av denne lengde laks er hunnlaks. Dette gjelder også rangering av størrelsene mellom mindre laks i bielvene. Det er også mulig via sonaren å få øye på andre fenomener i vannet, f eks om det er båt i området.

Dersom foreningene i Tanavassdraget skulle uttale seg om kommisjonens nye fiskeregler, så burde man fra norsk side be myndighetene om mer detaljert informasjon om reglens innhold og begrunnelser. På finsk side er høringsinformasjonen på 180 sider, på norsk side bare noen få sider. De lokale fiskerne og deres interesseforeninger må nødvendigvis forsøke å opprettholde trykket imot de foreslåtte reglene.

Det er bedre at lokalbefolkningen selv har hånd om regulering av fisketuristene. Dernest må lokalbefolkningen kreve at forskere har plikt til å ha direkte dialog med lokale brukere og rettighetshavere i lakseforskningen og i utvikling av fiske-reguleringene. Deretter kreve om å komme i gang med sonarmålinger fra sesongen 2017. En målingsstasjon må opprettes nede i Tana, en lenger oppe i Kárášjohka og en stasjon i Anárjohka. Når disse har fått stå i noen år, da først vil man oppnå gode og tilnærmet realistiske anslag på mengde laks som går opp i hovedvassdrag og i bielvene.

Lokalbefolkningen må få opprettet bedre kontakt mot NINA. At det f.eks etableres en ordning at forskningslederen i NINA tidvis legger fram informasjon om lakseforskernes funn i vassdraget til lokale interessentene. Slik vil fornuftige drøftelser om laksen foregå åpent og kan på denne måten konkluderes i et fellesskap. Nå skjer ekspertenes dataoverføringer veldig tilfeldig og sjelden, og det lille som når frem til bygdefolk er i et språk og en presentasjonsform som er vanskelig å sette seg inn i. Slik blir det konflikter av.

Det må også ropes varsku igjen om rømt oppdrettslaks. Den øker merkbart i Tana. Basert på laksefangster i sjøen, er andelen oppdrettslaks øket til 10% av fangstmengden. Det er nå snart ingen i Tanavassdraget som lenger fisker om høsten. Hvem skal da ta ut oppdrettslaksen? Oppdrettslaksen går oftest opp i elvene om høsten. Slik får oppdrettslaksen fri tilgang til Tanavassdraget. Fiskeregelutviklerne må ta hensyn til dette forholdet. Ellers vil faren for genmiksning fra oppdrettsfisk bli et stort problem i framtiden for villaksen i Tana. Det er derfor viktig at man også fisker om høsten på gjedde, sjørøtt og oppdrettslaks, avslutter Niemelä.